

ornamentirana z vrvičastimi odtisi, žigosanimi pikčastimi in cikcak linijami, kaže mnogokatero paralelo s poznoneolitiskim karpatskim kulturnim kompleksom.

Za naše slovensko ozemlje, sploh pa za področje severozahodne Jugoslavije so zanimivi prikazi o eneolitiskem kulturnem kompleksu keramike ornamentirane z brazdastim vrezom (keramika zdobená brázdeným vpichom — Furchenstichkeramik). Posebej se je v njeno genezo in problematiko poglobljajal že A. Točík (Pamatky arch. 52 [1961] 321—344; Štud. zvesti 12 [1964] 5—22). Keramika z brazdastim vrezom je spremljajoči element kulture kanelirane keramike in sovпада v čas med lengyelsko in badensko kulturo oziroma pripada starejši stopnji tipa Boleráz. Njeno relativno kronološko mesto se začenja torej v pozni stopnji lengyelske kulture (tip Ludanice), živi skupaj z Retz-Gajary kulturno grupo, se sporadično javlja še v Boleráz in Kostolac-Bošáca grupah, je pa ni v klasični fazi badenske kulture.

Publikacija je nov pomemben prispevek k poznavanju neolitiskih in eneolitiskih kultur tega dela Karpatske kotline. V primerjavi s starejšimi deli (V. Budinsky-Krička, *Slovensko v mlajši dobi kamenej*, Slovenske dejiny 1 [1947] 55—67; B. Novotny, *Slovensko v mlajši dobi kamenej* [1958]) so avtorji te knjige razširili in izpopolnili problematiko najstarejših poljedelskih kultur na tem ozemlju, vnesli najnovejše dosežke lastnih raziskovanj, kulturno in kronološko ovrednotili materialno zapuščino s sosednjimi in bolj oddaljenimi kulturnimi kompleksi tistega časa in s tem očitno obogatili poznavanje mlajše kamenih obdobij v srednji Evropi.

F. Leben

Renato Peroni: *L'età del bronzo nella penisola italiana, I. L'antica età*

del bronzo. Accademia Toscana di Scienze e Lettere, Studi 19 (1971) 372 strani, 73 risb med tekstem in 11 slikovnih tabel; na koncu sta posebej dodana terminološko in tipološko kazalo ter seznam najdišč. Editore Leo S. Olschki, Firenze.

Pisec nam je s to študijo zbral in predložil domala vsa najdišča in tipično materialno kulturo starejše bronzaste dobe na Apeninskem polotoku. Dati sintetično sliko določenega prazgodovinskega obdobja v določeni geografski regiji je zahtevna stvar, zlasti na takih področjih, kjer se vsepovsod srečujejo kulturni elementi sosednjih pokrajin in kulturnih vplivov. Avtor R. Peroni je skušal prikazati kar najpopolnejšo sliko italijanskih zgodnjebronastodobnih kultur, začeti od severa proti jugu. Prav obdobje zgodnje bronzaste dobe, ki je prazgodovinskemu času dalo progresivni pečat, preokrenilo materialne dobrine k čim večji uporabi kovinskih predmetov, menjalo način življenja, gospodarstva in duhovne kulture, je v evropski arheološki znanosti še danes najslabše raziskano področje. Dasi imajo tovrstne študije marsikatero pomanjkljivost (npr. metodološki prijem tematike je okus avtorja samega, poznavanje gradiva, kronološki problemi časa in prostora, prvotnost kulturnih dobrin), je pričujoča študija dobrodošel prispevek srednjeevropski arheologiji, tembolj slovenski prazgodovini, ker prav s področja severne Italije dosega naše jugovzhodno alpsko ozemlje.

Avtor je zgodnjo bronzasto dobo Italije razdelil v sedem geografsko kulturnih področij in jih poimenoval po znanih, v terminologiji že ustaljenih najdiščih, ki so dala Apeninskemu polotoku vodilne dobrine materialne kulture.

Najznačilnejši in najbolj razprostranjen je kompleks Polada kulture v severni Italiji. Njej je avtor posvetil tudi največ prostora (17—140), saj je najbolj raziskana in dokumentirana zgodnjebronastodobna kultura. Domala sto najdišč

je raztegnjenih vzdolž Padske nižine (Piemont, Lombardija, Emilija, Benečija): najzahodnejše točke segajo v porečje zgornjega Pada do Grajiških Alp (Alpi Graie); na severu so osredotočene v porečje Ticina (Lago Maggiore, okolica Varese), v porečje Adde in območja Gardskega jezera in dalje v porečje Adiže vse do Dolomitov (Tridentinska Benečija); na jugu se vzpenjo v severna pobočja Toskanskih in Emilijanskih Apeninov; na vzhodu pa se končajo v Furlanski nižini med Tilmentom in Sočo.

Po tematiki je poglavje o Polada kulturi razdeljeno v tri dele. Prvi del obravnava arheološko dokumentacijo in problematiko. Začne se z abecednim redom najdišč, ločenih po njih karakteristikah (selišča, jamska bivališča, grobne najdbe, depoji, osamele in figuralne najdbe). Pri vsakem najdišču je citirana glavna literatura. Sledijo značilnosti najdišč in tipologija materialne kulture: ustroj in gradnja naselbin (kolišča, blokovne stavbe na močvirjih, zemljanke), tipični bronasti okraski in praktični predmeti (igle, zapestnice, ovratnice, predvsem pa trikotna bodala in sekire s polkrožno razširjenim rezilom [asce a margini rialzati — Randleistbeilen]). Dalje prikazuje avtor na kataloški način tipologijo posodja (skodele, vrči, čaše) in drugih keramičnih izdelkov (pokrovi, uteži, zjemalke, topilniki). Posebej predstavlja še tipične izdelke iz kosti, roževine in lesa ter končno značilno retuširano kamnitno industrijo (konice, puščice, rezila). V drugem obsežnejšem poglavju prvega dela daje avtor skupne definicije. S statistično metodo najvažnejših najdišč, njih materialne kulture in s pomočjo tipoloških in stratigrafskih asociacij mu uspe razčleniti trajanje Polada kulture v dve glavni obdobji: starejše je Polada 1, mlajše pa ima dve stopnji — Polada 2A in 2B. V kronološkem poglavju določi tudi relativno in absolutno mesto obeh stopenj Polada kulture: pripadata

namreč A₁ in A₂ stopnji starejše bronaste dobe na srednjeevropski lestvici (po Reinecku) oziroma trajata med 18. in 17. stoletjem pred n. š. V zadnjih poglavjih tega dela obravnava avtor še posebne značilnosti upodabljanja v Polada kulturi, teritorialne razmejitve in razmerja z zunanjimi kulturnimi kompleksi (avstrijskimi področji onstran Alp, zahodnim švicarskim in jugovzhodnim francoskim ozemljem), posebej pa še z drugimi bronastodobnimi skupinami Apeninskega polotoka. Končno skuša avtor primerjati svojo razdelitev Polada kulture še s štiristopenjskim sistemom starejše bronaste dobe po tipu S. Junghans, E. Sangmeister (*Studien zu Anfängen der Metalurgie* 1 [1960]; 2 [1968]): faza Junghans-Sangmeister 1 ustreza Poladi 1, faza 2 Poladi 2A, faza 4 Poladi 2B, faza 3 pa bi našla mesto med Polado 2A in 2B.

Drugi del poglavja o Polada kulturi posveča avtor načinu življenja. Najprej je na vrsti podpoglavje o ekonomiki prebivalstva (poljedelsko gospodarstvo), o obrtništvu (metalurgija, obdelava lesa, tekstilstvo) in trgovini. Sledijo še podpoglavja o družbenem stanju (način oblačenja, orožje, pogrebni običaji, socialna struktura, politična ureditev), vmes pa še dejavnosti primarne produktivnosti (lov, ribolov, nabiralstvo), a na koncu okus in stil ornamentiranja ter socialna in verska ideologija.

V tretjem poglavju se avtor dotika zgodovinskega vrednotenja. Samo v enem stavku se jasno izrazi z definicijo, da je bil materialna osnova porajanju Polada kulture le »polni eneolitik Padske nižine« oziroma horizont Remedello. Protagoniste, ki so pripomogli k njenemu nadaljnjemu razcvetu pa omenja troje: rokodelci bronastih izdelkov so Padsko nižino povzdignili v aktivno metalurško pokrajino; poljedelci, ki so v kmetijstvu stopili intenzivnejši korak naprej v primeri z neolitsko tradicijo, in trgovci, ki

so vključili skromna bogastva v širši ekonomski obtok. Ves ta napredek se vidno kaže v srednji bronasti dobi severne Italije, kjer je glavno dediščino zapustila prav Polada s svojimi najmlajšimi elementi (sub. Polada — proto-Golasecca).

Z enako metodo in z istimi poglavji se je R. Peroni lotil tudi dokumentacije in problematike drugih zgodnjebronastodobnih kulturnih območij Italije. Kot južni sosed se Poladi priključuje kulturna skupina Asciano; največ najdišč je v Emiliji grupiranih v porečju reke Renò, v Toskani je edino Asciano pri Pisi, dve sta pa še v Umbriji. V Toskani in Umbriji so bila odkrita tudi vsa najdišča pozne faze skupine Rinaldone (Rinaldone 2); razprostirajo se od doline Arna, prek Ombrone do Tibere, na vzhodu pa jih ustavijo Apenini. Na istem geografskem prostoru se je širila nekoliko mlajša bronastodobna skupina Montemerano (Scoglietto, Palidoro), le da so njena najdišča v Laciju prekoračila Tiber. Vzdolž vzhodnojadranske obale je raztegnjena skupina Ripatransone; v južni Italiji (Apulija, Lukanija in Kalabrija) pa se že izraža druga faza Gauda skupine — Gaudo 2 (Gaudo 1 je poznoeneolitska grupa). In končno se po vsej južni Italiji razprostira še mlajša skupina pozne bronaste dobe: Laterza-Parco dei Monaci-Cotronei. Dasi ima njena materialna kultura celo eneolitsko tradicijo, traja vse do srednje bronaste dobe.

Meje razprostranjenosti poladskega kulturnega območja proti vzhodu R. Peroni ni dosledno upošteval. Posamezni elementi silijo vse do naših meja in so bili tudi že v italijanski in naši literaturi večkrat dokumentirani (komolčasti ročaji vrčev, triangularna bodala). Izkopali so jih v jamskih najdiščih Tržaškega krasa in je prav, da jih na tem mestu omenimo: Pečina pod Steno (Grotta delle Gallerie), Orehova pečca (Grotta dei Ciclami) Pečina pod Muzarji (Grotta del-

l'Orso), Pečina na Leskovcah (Grotta Azzurra) in Katrina pečina (Caverna Caterina). Tako so se poladski elementi stratigrafsko združili z zgodnjebronastodobnimi na področju jugovzhodnih Alp in postali bazni člen pri snovanju bronastodobne keramike kraškega tipa. Ta se v Sloveniji najbolj kaže v Tominčevi jami in Predjami, časovno pa ji ustreza tudi najmlajša keramika Ljubljanskega barja (Notranje Gorice, Blatna Brezovica).

F. Leben

Kornél Bakay, *Scythian Rattles in the Carpathian Basin and their Eastern Connections*. Akademiai Kiado, Budapest 1971, 131 strani, 7 tabel v tekstu, 12 tabel ob koncu knjige ter 26 grafikonskih tabel.

Delo prikazanega madžarskega strokovnjaka, ki se ukvarja z arheološkim raziskovanjem stepskih ljudstev, ki so pustila sledove na današnjem madžarskem ozemlju, zasluži prav gotovo pozornost. Ne samo da je tema nekoliko nenavadna, temveč tudi Bakayevi zaključki in rezultati nekajletnih raziskovanj in kompleksnih analiz so v nasprotju z doslej izrečenimi hipotezami o funkciji skitskih ropotulj in zvončkov. Zbral je vse primerke iz Karpatske kotline ter za primerjalni študij tudi iz Sovjetske zveze. Ime za predmet (ulit, bronast, votle stožčaste oblike, vel. od 8—23 centimetrov, plašč je različno simetrično perforiran, na vrhu je navadno figura kakšne živali, na spodnjem širšem delu prehaja v nastavek za nasaditev, votel ali trnast, lesen ročaj je bil dolg 50 do 150 cm) je v strokovni literaturi nepopolno, angl. pole-end, nem. Stangenaufsatz, rus. navjershe, kar kaže, po avtorjevih besedah, na to, da niso doumeli prave uporabe tega predmeta. Tako on razlikuje a) predmet, ki je izdelan tako, da ob potresanju proizvaja zvoke, to je